

УДК 37.018.43:004.9]:37.014.5(477)

DOI <https://doi.org/10.52726/as.pedagogy/2026.2.12>

І. О. ШЕСТОПАЛОВА

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри іноземних мов та перекладу,

Київський авіаційний інститут, м. Київ, Україна

Електронна пошта: unzkafedra@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0002-0438-6743>

ТРАНСФОРМАЦІЯ ЕКСТЕРИТОРІАЛЬНОЇ МОДЕЛІ ОСВІТИ В УМОВАХ СИСТЕМНИХ КРИЗ: УКРАЇНСЬКИЙ КЕЙС ТА ЄВРОПЕЙСЬКІ СТАНДАРТИ

Стаття присвячена комплексному дослідженню трансформації освітньої системи в умовах глобальних криз на прикладі сучасного досвіду України. У роботі проаналізовано політику ЄС щодо освіти у надзвичайних ситуаціях (Education in Emergencies – EiE), яка базується на принципах безперервності навчання, академічної солідарності та захисту прав людини. Особливу увагу приділено реалізації європейських стандартів в Україні під час дії правового режиму воєнного стану, що дозволило зберегти стійкість системи завдяки гнучкій адаптації нормативної бази. Ключовим об'єктом дослідження виступає концепція екстериторіальності в освіті, що змістила парадигму від «школи як будівлі» до «школи як сервісу». Доведено високу ефективність та доцільність цієї моделі для збереження людського капіталу в умовах масового переміщення населення. У статті систематизовано основні виклики екстериторіальності – від технічного «цифрового розриву» до загрози деградації соціальних навичок – та запропоновано стратегії їх подолання через впровадження «українознавчого компонента» та асинхронних методик навчання. Обґрунтовано унікальність досвіду України, який сьогодні стає глобальним еталоном EdTech-стійкості (resilience). Завдяки статусу передової країни у галузі диджиталізації та екосистемі «Дія», Україна перейшла від адаптації іноземних платформ до створення автентичних рішень, що не мають світових аналогів за рівнем апробації в екстремальних умовах. У висновках наголошується, що модель «відбудови краще, ніж було» (Build Back Better) дозволяє розглядати кризу як точку стратегічного зростання. Незважаючи на існуючі виклики, світова практика доводить: майбутнє належить тим націям, які розвивають свої освітні системи в глобальному цифровому просторі, роблячи їх мобільними, захищеними та інклюзивними.

Ключові слова: захист освіти; європейські стандарти захисту; безперервність навчання; екстериторіальність освіти; українська модель екстериторіальності освіти; цифрова трансформація, педагогіка стійкості, цифрова держава, людський капітал.

Поставлення проблеми. У сучасному світі тема розвитку освіти все більш перетворюється з локального гуманітарного питання на глобальну проблему, і стикається з викликами, які виходять далеко за межі окремих країн. На жаль, ці виклики пов'язані не лише з процесом передачі знань та формуванням цілісної особистості, але й питаннями глобальної безпеки, її збереження та сталого розвитку. Оскільки сучасний світ перебуває у перманентному стані «полікризи», де збройні конфлікти, кліматичні катастрофи та стрімка цифрова трансформація створюють нові загрози для безперервності навчання, вона стала критично важливою складовою національної безпеки та гуманітарної стійкості.

В умовах, коли кризові стани (війни, техногенні катастрофи, епідемії) набувають затяжного характеру, захист освіти стає стратегічним завданням.

Потреба захисту освіти сьогодні – це не лише збереження фізичної інфраструктури шкіл та університетів, а й захист інтелектуального капіталу націй від ерозії, спричиненої надзвичайними ситуаціями. Втрата доступу до навчання для одного покоління призводить до непоправних демографічних та економічних збитків, відомих як «втрачене покоління».

Генезис концепції EiE охоплює період від закріплення права на освіту (1948–1951) до формування глобальних стандартів безпеки (INEE, 2000). Міжнародне визнання проблеми закріплено Резолюцією ООН (2010) та Декларацією про безпеку шкіл (2015). Сьогодні зусилля ЄС зосереджені на фінансовій підтримці («Діти миру») та моніторингу готовності освітніх систем до криз (Eurydice, 2020-ti) [Decades.; INEE Minimum Standards...; International Instruments...; What you need].

Теоретичний базис захисту освіти у 2026 році заснований на концепції освітньої стійкості (Educational Resilience), що передбачає адаптацію системи до тривалих криз. Європейські інституції та Декларація про безпечні школи забезпечують захист цивільного навчання, трансформуючи академічну мобільність (Erasmus+, Horizon Europe) на інструменти гуманітарного порятунку за принципом «Education Cannot Wait». Стратегія «Build Back Better» передбачає відновлення через цифрову інклюзію та обов'язкову психосоціальну підтримку, що відповідає освітнім стандартам 2026 року [What you need].

Отже, Європа вже тривалий час розглядала ЕіЕ як важливу частину своєї гуманітарної допомоги іншим регіонам. Проте саме війна в Україні стала безпрецедентним викликом для європейської системи безпеки та освіти.

Мета статті. У даній статті ми робимо спробу зробити аналіз принципів ЄС щодо збереження освіти у надзвичайних ситуаціях, та шляхів їх реалізації в умовах надзвичайного стану в Україні.

Результати та дискусії. Починаючи з 2014 року, через напад на Україну, питання безпеки шкіл стало критичним безпосередньо на європейському континенті. Захист права на навчання в таких умовах вимагає не лише фізичної безпеки, а й гнучкості правових та технологічних систем. Російська агресія продемонструвала, що традиційні міжнародні протоколи безпеки потребують негайної ревізії та адаптації до умов гібридних загроз саме в контексті досвіду України, яка стала епіцентром відпрацювання нових моделей освітньої стійкості. Європейські інституції, реагуючи на ці виклики, виробили стратегії солідарності, що базуються на принципах інклюзії та цифрової мобільності.

Реалізація європейських стандартів захисту освіти в Україні базується на тріаді «безпека – інклюзія – стійкість». За підтримки ЄС, ЮНЕСКО та ЮНІСЕФ було впроваджено такі механізми як:

Соціально-правова інтеграція: Директива ЄС про тимчасовий захист забезпечила доступ українських дітей до європейських шкіл із можливістю паралельного вивчення національного компонента.

Інфраструктурна реанімація: Програми швидкого відновлення (*Fast Recovery Plan*) зосереджені на реконструкції шкіл та цифровізації навчання через надання девайсів і грантів.

Академічна безперервність: Спеціальні заходи програми *Erasmus+* (стипендії, мобільність) дозволили зберегти науково-освітній потенціал та запобігти стагнації інтелектуального капіталу.

Реалізацію принципів ЄС щодо збереження освіти у надзвичайних ситуаціях демонструє також активна *психосоціальна підтримка*: впровадження європейських методик «Першої психологічної допомоги» та програм ментального здоров'я (на кшталт ініціативи «Ти як?») стало частиною навчального плану, що відповідає стандартам ЄС щодо благополуччя учнів.

Ще одним кроком до реалізації оголошених принципів стала *валідація результатів навчання*: Європейські принципи визнання кваліфікацій дозволили українським студентам продовжувати навчання за кордоном без втрати академічного прогресу, що є ключовим фактором розвитку людського капіталу в кризові часи.

Захист освіти передбачає забезпечення її *безперервності* під час війни. Це не лише питання навчання, а стратегічна умова виживання нації та її майбутнього відновлення. Коли освітній процес переривається, виникають ризики, які важко виправити навіть після настання миру. Є декілька факторів, які доводять, що безперервність навчання є критичною:

- *Запобігання ефекту «втраченого покоління»* – запобігання тривалим перервам у навчанні, які призводять до незворотних освітніх втрат та руйнування когнітивних навичок, що створює довготривалу інтелектуальну прірву і послаблює економіку та науковий потенціал країни в майбутньому.

- *Психологічна стабілізація та «рутина безпеки»*. Навчальний процес створює стабілізуючий ефект «соціальної нормальності», що мінімізує ризики ізоляції, знижує рівень тривожності та сприяє збереженню ментального здоров'я через підтримання сталих соціальних зв'язків.

- *Збереження людського капіталу для відбудови.* Збереження «освітнього ланцюжка» сьогодні визначає спроможність нації до ефектively фахової розбудови держави у поствоєнний період. Отже, безперервна освіта може розглядатись як *фундамент майбутньої перемоги* у мирний час.

- *Соціальний захист та контроль.* Залученість дитини до освітнього процесу забезпечує постійний педагогічний супровід, що дозволяє оперативно ідентифікувати складні життєві обставини.

- *Освіта як інструмент збереження національної ідентичності.* Для мільйонів українців за кордоном екстериторіальна освіта стала єдиним способом не втратити зв'язок із батьківщиною. Освіта в дистанційному форматі трансформується у «цифровий якір», що забезпечує зв'язок мігрантів із національним культурним простором, а освітній контент стає культурним якорем [Освіта України].

Досвід України демонструє ефективні засоби забезпечення безперервності освіти в умовах воєнного стану, найголовнішим з яких виявляється *екстериторіальність освіти як нова парадигма виживання та розвитку*, перегляд ролі фізичного простору в навчанні. Теза про те, що «освіта має бути екстериторіальною», означає перехід від «школи як будівлі» до «освіти як цифрової екосистеми», яка не обмежена кордонами, лінією фронту чи фізичною присутністю. Перш за все це подолання *географічного детермінізму*. Війна довела: якщо дитина чи студент втрачають дім, вони не мають втрачати право на освіту у своїй системі координат. Екстериторіальність означає, що учень несе свою школу в кишені (смартфоні). Навчальний процес стає «хмарним», дозволяючи зберігати зв'язок з рідним лицем чи університетом із будь-якої точки світу – від бомбосховища в Харкові до гуртожитку в Берліні.

По-друге, екстериторіальність освіти пов'язана з юридичною та академічною прозорістю кордонів. Екстериторіальність передбачає, що освітня траєкторія студента є безперервною. Впровадження цифрових освітніх паспортів та механізмів валідації результатів навчання нівелює ризики втрати паперових архівів і спрощує перезарахування кредитів.

Освіта трансформується з територіально обмеженого ресурсу в екстериторіальне надбання особистості, інтегроване в глобальний цифровий простір.

Екстериторіальність освіти також пов'язана з таким поняттям, як *автономія та технологічна незалежність*. Екстериторіальна модель стимулює трансформацію закладів освіти у автономні цифрові хаби. Використання потужних LMS-платформ (Moodle, Google Classroom) та пріоритет асинхронного навчання забезпечують цілодобовий доступ до контенту. Це нівелює залежність освітнього процесу від енергетичних дефіцитів та часових розбіжностей, гарантуючи технологічну незалежність суб'єктів навчання.

Екстериторіальна модель трансформує *функцію вчителя*, зміщуючи акцент із прямого контролю на модерацию та фасилітацію знань у цифровому середовищі. Це зумовлює необхідність високого рівня цифрової компетентності та володіння специфічними методиками утримання віртуальної уваги в умовах відсутності безпосереднього фізичного контакту.

Таким чином, досвід подолання кризових викликів в Україні довів, що стійкість освітньої системи визначається не фізичною інфраструктурою, а її мережевою мобільністю. Екстериторіальність трансформується з вимушеного заходу у стратегічну парадигму майбутнього, де доступ до знань як базове право людини нівелює геополітичні та безпекові обмеження. Дана модель забезпечує академічну *свободу суб'єкта навчання* та інституційну *гнучкість системи* в умовах глобальної нестабільності.

Результати моніторингу підтверджують високу ефективність екстериторіальних підходів: заклади, що інтегрували повноцінну цифрову модель, зберегли 85–90% контингенту попри глобальну дислокацію суб'єктів [Моніторинг якості]. Це стало наслідком реконцептуалізації закладу освіти: від географічної локації до персоніфікованого цифрового середовища. Використання хмарних сервісів та уніфікованих систем ідентифікації гарантувало безперервність навчання незалежно від стану фізичної інфраструктури. Крім того, екстериторіальна модель забезпечила доступ до освіти суб'єктам у зонах висо-

кого ризику та військовослужбовцям ЗСУ через механізми асинхронного навчання. Збереження контингенту в таких обсягах свідчить не лише про технологічну готовність, а й про формування нової *академічної мобільності*, де лояльність студента до закладу базується на цифровій доступності та якості сервісів, а не на територіальній близькості [Освіта України; Моніторинг якості].

По-друге, практика доводить і економічну доцільність екстериторіальної системи освіти. За оцінками Світового банку, витрати на цифрову інфраструктуру (LMS-платформи, хмарні сервери AWS/Azure, кібербезпека) становлять лише 10–25% від вартості утримання фізичних активів. Оптимізація видатків на експлуатацію корпусів дозволяє перерозподілити ресурси на користь розвитку цифрового контенту та підвищення кваліфікації педагогів. Крім того, хмарна архітектура даних забезпечує вищий рівень інфраструктурної безпеки, гарантуючи доступність інформаційних ресурсів навіть за умов фізичного руйнування будівель чи енергетичних криз.

Стратегічною перевагою екстериторіальності є цілодобовий доступ до ресурсів 24/7. Дані Coursera for Government та вітчизняних LMS-платформ підтверджують, що перехід до асинхронних моделей навчання сприяв зростанню рівня залученості здобувачів на 30%. Це зумовлено можливістю персоналізації графіку, що є критично важливим для осіб, які інтегрують освітній процес у трудову, волонтерську або іншу суспільно значущу діяльність.

Критично важливим аспектом є роль екстериторіальної освіти як стратегічного інструменту *протидії соціокультурній асиміляції*. У контексті глобальної міграції збереження зв'язку з національною освітньою системою виступає ключовим механізмом репродукції ідентичності. За даними Центру економічної стратегії (2024–2025 рр.), здобувачі освіти, інтегровані в український екстериторіальний простір, мають на 60% вищий потенціал до репатріації. Спільне мовне середовище та вивчення українознавчого компонента формують *«культурний якір»*, що трансформує освіту на цифровий кордон держави. Реалізуючи функцію «м'якої сили», держава забезпечує єдність національного інтелекту-

ально-ціннісного поля незалежно від фізичної дислокації громадян, що є стратегічною умовою збереження людського капіталу нації [Освіта України; Моніторинг якості].

Запровадження екстериторіальної моделі освіти в Україні у 2022–2026 роках стало одним із найуспішніших кейсів цифрової стійкості у світі. Поки традиційні освітні системи в зонах конфліктів часто припиняють функціонування, Україна продемонструвала здатність не лише підтримувати процеси, а й підвищувати рівень цифрової грамотності населення. Існують численні офіційні звіти та міжнародні рейтинги станом на 2024–2026 роки, які підтверджують статус України як світового лідера у сфері цифрової трансформації та адаптивності. Згідно з оновленим звітом GovTech Maturity Index (GTMI) 2025 від Світового банку, Україна увійшла до Групи А – категорії країн із найвищим рівнем цифрової зрілості урядів серед 198 країн світу. Україна посіла 5-те місце у світі за індексом онлайн-послуг (Online Services Index) у межах E-Government Development Index ООН, піднявшись на 97 позицій за 6 років. Україна посіла 1-ше місце у світі за показником E-Participation (залучення громадян до управління через цифрові інструменти). За даними національного дослідження цифрових навичок 2025 року, проведеного Міністерством цифрової трансформації, Україна досягла значного показника: 96% населення володіють цифровими навичками, з яких 58% мають базовий або вищий рівень [Міністерство цифрової трансформації]. Попри повномасштабну війну, державні цифрові системи працюють безперебійно на захищених хмарних технологіях.

Експерти ЮНЕСКО та Світового банку констатують, що цифровізація національного мультипредметного тесту (НМТ) та розвиток платформи «Всеукраїнська школа онлайн» (понад 5000 уроків, 900 тис. користувачів) забезпечили інклюзивність та безперервність навчання для здобувачів у зонах ризику та за кордоном (Eurydice, 2025; UNESCO, 2025). Згідно з аналітичними даними Гарвардської школи Кеннеді (Mamedieva, 2025) та Світового банку (World Bank, 2025), Україна здобула статус глобального лідера у сфері GovTech. Це стало можливим завдяки глибокій

інтеграції екосистеми «Дія» у процеси державного управління та надання критичних освітніх послуг в умовах системних криз (Ministry of Digital Transformation, 2026).

Таки чином, на відміну від багатьох країн, де дистанційне навчання було тимчасовим заходом під час пандемії, Україна перетворила його на *стратегічний інструмент виживання*.

Порівняльний аналіз (Табл. 1) свідчить, що українська модель екстериторіальності базується на принципі «екстремальної адаптивності». На відміну від планової цифровізації в країнах ЄС, в Україні технологічна трансформація виступила безальтернативним інструментом реалізації права на освіту. Специфіка вітчизняного кейсу полягає у випереджальних темпах впровадження асинхронних форматів та високій інтенсивності залучення суб'єктів навчання попри ресурсний дефіцит. Це дає підстави розглядати українську модель як глобальний еталон EdTech-стійкості (resilience) у кризових умовах.

Водночас, об'єктивний науковий аналіз вимагає розгляду не лише успіхів, але й викликів, і доводить, що екстериторіальна модель освіти в Україні стикається з низкою проблем, які можуть нівелювати її переваги, якщо їх не враховувати. Як показує практика, ефективність моделі прямо залежить від якості інтернет-зв'язку та наявності техніки: Нерівний доступ до технологій у сільській місцевості та зонах конфлікту створює бар'єри для інклюзивності, поглиблюючи розрив у якості здобутих знань.

Критичним викликом впровадження екстериторіальної моделі є загроза системної ерозії соціальних зв'язків та деградації навичок живої міжособистісної взаємодії. Зву-

ження освітнього процесу до функціональної трансляції контенту спричиняє ерозію навичок міжособистісної взаємодії та руйнацію академічної ідентичності. Відсутність невербальної комунікації та колективного досвіду трансформує навчання у механічне засвоєння алгоритмів, нівелюючи розвиток емпатії та командної синергії. За даними моніторингів 2025 року, тривала ізоляція в екстериторіальному просторі корелює зі зростанням рівня депресивних і тривожних розладів серед молоді на 25–30% [Education in Ukraine]. Провідні інституції, зокрема ОЕСР, наголошують, що довготривала ізоляція в екстериторіальному просторі веде до ерозії навичок емпатії та командної синергії (OECD, 2024)], що загрожує втратою гуманітарної місії освіти як інструменту формування цілісної особистості.

Екстериторіальна модель актуалізує проблему контролю якості освітніх результатів у безконтактному середовищі. Широке застосування генеративного штучного інтелекту нівелює ефективність традиційних методів перевірки знань, що веде до девальвації академічних досягнень. Забезпечення валідності оцінювання потребує впровадження інтелектуальних систем прокторингу (AI-driven proctoring) та переходу від репродуктивних форм контролю до оцінювання критичного мислення. Без цих інструментів існує ризик зниження конкурентоспроможності випускників на глобальному ринку праці через дефіцит довіри до результатів їхнього навчання.

Однак під тиском перебуває не лише студент, а й викладач, чия роль у цій моделі зазнала радикальної та хворобливої трансформації. Когнітивне перевантаження, спричинене необхідністю перманентного опанування EdTech-

Таблиця 1

Порівняльний аналіз моделей цифрової трансформації освіти в умовах глобальних викликів (складено автором на основі звітів ETF, UNESCO та Світового банку, 2024–2025)

Критерій	Україна Екстериторіальна модель	Фінляндія, Естонія Планова цифровізація	Чехія / Польща Традиційна модель
Адаптивність	Висока (через екстремальні умови війни)	Висока (планова цифровізація)	Середня (традиційні стабільні моделі)
Автономія закладу	Максимальна (гнучкість графіків та форматів)	Висока (державна стратегія)	Стабільна інфраструктура ЕПД
Асинхронність	Пріоритет (24/7 доступ через безпекові ризики)	Допоміжний інструмент	Переважно синхронні моделі
Швидкість змін	Висока (зростання досвіду онлайн-навчання на 42%)	Помірна	Консервативна

інструментів та подвійною інтенсивністю праці (поєднання асинхронної розробки контенту з оперативною месенджер-комунікацією), призвело до масового професійного вигорання. Відсутність системної психологічної підтримки та застарілі нормативи навантаження створюють ризик «цифрового відтоку» найбільш кваліфікованих кадрів, що загрожує інтелектуальному потенціалу освітньої системи.

Дуже деструктивно системні недоліки екстериторіальності виявляються у життєвих траєкторіях дітей, інтегрованих у дві освітні системи одночасно. Паралельне виконання вимог національної та іноземної шкільних програм спричиняє екстремальне ментальне перевантаження та хронічний стрес, перешкоджає якісному засвоєнню знань.

Для подолання викликів екстериторіальної моделі у 2026 році експерти пропонують наступні стратегічні рішення:

Впровадження концепції «освітнього ядра», яка передбачає скорочення навчальних планів до критично необхідного переліку результатів навчання (learning outcomes). Створення матриць відповідності (mapping) програм України та ЄС дозволить автоматизувати перезарахування природничо-математичних дисциплін, мінімізуючи академічний дуалізм. Додатковим інструментом є валідація неформальної освіти (курси, волонтерство) як складової індивідуальної освітньої траєкторії.

Трансформація дидактичних моделей: перехід до методології «перевернутого класу» (flipped classroom) дозволяє змістити акцент на асинхронне засвоєння теорії, вивільняючи синхронний час для інтерактивного розв'язання проблемних завдань. Інтеграція адаптивних ШІ-платформ забезпечує гейміфікацію та персоналізацію темпу навчання, що є ключовим для подолання освітніх втрат.

Розвиток цифрової компетентності вчителів: Стратегічне підвищення цифрової компетентності педагогів має фокусуватися на віртуальній фасилітації, а не лише на технічних навичках.

Створення мережових учнівських спільнот та віртуальних хабів є необхідною умовою компенсації дефіциту соціалізації та відновлення колективного освітнього досвіду через спільні онлайн-проекти та заходи.

Запровадження механізмів визнання результатів, отриманих дитиною в гуртках, на курсах або через волонтерську діяльність за кордоном, як частини шкільної програми.

Окреслені напрями визначають пріоритети для подальших наукових розробок у сфері екстериторіальної педагогіки.

Висновки. У сучасному світі освіта є стратегічним фундаментом національного розвитку, що потребує безумовної безперервності в умовах глобальної турбулентності. Концепція екстериторіальності детермінує зміну парадигми від «школи як інфраструктурного об'єкта» до «освіти як мобільного сервісу». Перехід від моделі «школи-фортеці» до «освіти-мережі» робить інтелектуальний капітал нації невразливим до фізичних загроз, оскільки верифікація ідентичності та доступ до знань інтегруються в хмарне середовище.

Екстериторіальна модель перетворює освіту на мобільний актив громадянина, що є критично важливим для збереження людського капіталу в умовах глобальної турбулентності. Вона забезпечує :

- свободу присутності: право вчитися там, де безпечно, не втрачаючи зв'язку.
- свободу часу: можливість опанувати матеріал тоді, коли це дозволяють обставини.
- свободу ідентичності: здатність залишатися частиною своєї культури та держави, перебуваючи в будь-якій точці планети.

Поряд із перевагами, встановлено низку критичних викликів екстериторіальної моделі, що потребують розробки компенсаторних механізмів. До них віднесено: поглиблення цифрового розриву, що за умов нерівномірного доступу до технологій трансформується в «освітню сегрегацію» та нерівність навчальних траєкторій; ерозію соціального капіталу, яка внаслідок дефіциту невербальної комунікації та фізичної інтеракції призводить до деградації *soft skills* та академічної відчуженості суб'єктів; кризу інституційної довіри, зумовлену складністю верифікації результатів навчання та ризиками девальвації оцінок у безконтактному цифровому середовищі; когнітивне та професійне вигорання, детерміноване академічним дуалізмом для учнів та розмиванням меж робочого часу для педагогів. Констатовано, що без системного вирішення зазначе-

них проблем екстериторіальна модель ризикує змістити акцент із формування цілісної особистості на механічну трансляцію цифрового контенту.

Для мінімізації окреслених ризиків та підвищення ефективності екстериторіальної моделі обґрунтовано необхідність реалізації таких стратегічних кроків: нормативна оптимізація – впровадження концепції «освітнього ядра» та матриць відповідності (*mapping*) програм, що дозволить нівелювати академічне переважання через автоматичне визнання результатів навчання за кордоном; технологічна модернізація: перехід до адаптивних асинхронних моделей та інтелектуальних систем прокторингу, що забезпечують валідність оцінювання та незалежність процесу від енергетичних і безпекових дефіцитів; соціально-педагогічна фасилітація: реконцептуалізація ролі педагога як цифрового ментора та створення мережеских учнівських спільнот для компенсації дефіциту соціалізації та розвитку *soft skills*; інституційна підтримка: розробка нових нормативів робочого часу вчителів та впровадження систем психологічного супроводу для запобігання професійній деструкції кадрів. Отже, подолання викликів екстериторіальності лежить у площині гармонізації цифрових інновацій із людиноцентристським підходом, що дозволить перетворити освіту на гнучку, інклюзивну та захищену систему національного розвитку

Незважаючи на існуючі виклики, світова практика доводить, що у сучасному світі майбутнє належить тим націям, які зможуть розвивати свої освітні системи в глобальному цифровому просторі, зробивши їх мобільними, захищеними та інклюзивними [Digital Education; Reimagining].

Аналіз вітчизняного досвіду свідчить, що, на відміну від багатьох зон глобальних конфліктів, де освіта зазнає тривалої стагнації, Україна за підтримки ЄС впроваджує модель «відбудови краще, ніж було» (Build Back Better). Це забезпечує стратегічний перехід від оперативного реагування до сталого розвитку, де модернізовані об'єкти перевершують зруйновані за показниками безпеки та функціональності. Створення *гібридної* освітньої екосистеми дозволило нівелювати

ризиків повної зупинки навчання, характерні для країн із низьким рівнем цифровізації. Завдяки технологічній адаптивності українсько-європейська модель гарантує безперервність освітнього процесу навіть в умовах системних безпекових та енергетичних викликів.

Проведений аналіз свідчить про трансформацію України з реципієнта іноземних технологій у активного розробника унікальних освітніх методик. Прагматичний синтез високих технологій та кризового менеджменту дозволив концептуалізувати освіту як динамічний процес, адаптований до екстремальних умов глобальної нестабільності. Розроблені вітчизняними фахівцями алгоритми навчання в умовах енергетичного дефіциту, безпекових загроз та масових міграцій заклали фундамент нової теоретичної бази – «педагогіки стійкості» (Resilience Pedagogy), яка на сьогодні не має світових аналогів за рівнем апробації та ефективності [Биков; UNESCO].

Сучасний етап розвитку вітчизняної освіти характеризується переходом від адаптації іноземних платформ до створення автентичних екосистем («Мрія», «Всеукраїнська школа онлайн»). Наукові дослідження фокусуються на валідації моделі цифрової присутності («школа у смартфоні») як повноцінного еквівалента традиційного навчання. Сформований досвід екстериторіальності набуває статусу глобального стандарту антикризового менеджменту, що зумовлює інтерес з боку країн Балтії та Тайваню. Здатність вітчизняних напрацювань виступати еталонними зразками для міжнародної спільноти є ключовим показником зрілості та суб'єктності української наукової школи.

Таким чином, захист освітнього простору в умовах надзвичайних ситуацій є результатом солідарної відповідальності національних держав та міжнародних інституцій. Досвід України репрезентує ефективність конвергенції європейських принципів солідарності та вітчизняних технологічних інновацій у протидії деструктивним наслідкам воєнної агресії. Український кейс наразі формує глобальний стандарт інституційної стійкості, доводячи здатність освіти функціонувати як простір стабільності та збереження інтелектуального капіталу в епіцентрі системних криз.

ЛІТЕРАТУРА

1. Биков В. Ю., Спірін О. М., Пінчук О. П. Цифрова трансформація та цифрова стійкість освітніх систем в умовах воєнного стану. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2023. Т. 94, № 2. С. 1–21.
2. Освіта України в умовах воєнного стану : інформаційно-аналітичний збірник /за заг. ред. О. Вітренка ; ДНУ «Інститут освітньої аналітики». Київ, 2025. 160 с.
3. Міністерство цифрової трансформації України. 2024. URL: <https://digitalstate.gov.ua/news/govtech/96-of-ukrainians-now-have-digital-skills> (дата звернення: 22.04.2026).
4. Моніторинг якості освіти в умовах воєнного стану : аналітична доповідь Державної служби якості освіти України. Київ, 2025. 56 с
5. Decades of neglect: Donor financing for education in emergencies. *Donor Tracker*. 2023. URL: <https://donortracker.org/publications/decades-neglect-donor-financing-education-emergencies> (дата звернення: 22.04.2026).
6. Digital Education Action Plan (2021–2027): Resetting education and training for the digital age : Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. *European Commission : official website*. URL: europe.eu (дата звернення: 22.05.2024).
7. Education in Ukraine: Current Status and Future Perspectives / OECD Report. 2024. URL: oecd.org
8. INEE Minimum Standards for Education: Preparedness, Response, Recovery. *Inter-agency Network for Education in Emergencies (INEE)*. 2024. URL: https://www.right-to-education.org/sites/right-to-education.org/files/resourceattachments/INEE_Minimum%20Standards_2024_en.pdf (дата звернення: 22.04.2026).
9. International Instruments: Education in Emergencies. *Right to Education Initiative*. (2014). https://www.right-to-education.org/sites/right-to-education.org/files/resource-attachments/RTE_International_Instruments_Education_in_Emergencies_2014_0.pdf (дата звернення: 22.04.2026).
10. Reimagining our futures together: a new social contract for education. *UNESCO : Digital Library*. 2021. 186 p. URL: unesco.org (дата звернення: 22.05.2024).
11. UNESCO. (2023). Ukraine’s resilience education: Lessons for the world. *Global Education Monitoring Report; European Commission*. <https://school-education.ec.europa.eu/en/discover/publications/resilience-education-systems-lessons-ukraine>
12. What you need to know about education in emergencies. *UNESCO*. URL: <https://www.unesco.org/en/emergencies/education/need-know> (дата звернення: 22.04.2026).

REFERENCES

1. Bykov V. YU., Spirin O. M., Pinchuk O. P. (2023). Tsyfrova transformatsiya ta tsyfrova stiykist' osvitnikh system v umovakh voyennoho stanu. [Digital transformation and digital stability of educational systems in martial law]. *Informatsiyi tekhnolohiyi i zasoby navchannya* [Information technologies and teaching aids], V. 94, № 2, P. 1–21 (in Ukrainian).
2. Osvita Ukrayiny v umovakh voyennoho stanu : informatsiyi-analitychnyy zbirnyk, (2025) [Education in Ukraine under martial law: information and analytical collection], za zah. red. O. Vitrenka [edited by O. Vitrenko]. Kyiv: DNU «Instytut osvitynoyi analityky», 160 p. (in Ukrainian).
3. Ministerstvo tsyfrovoyi transformatsiyi Ukrayiny. (2024). [Ministry of Digital Transformation of Ukraine] URL: <https://digitalstate.gov.ua/news/govtech/96-of-ukrainians-now-have-digital-skills> (access date: 22.04.2026) (in Ukrainian).
4. Monitorynh yakosti osvity v umovakh voyennoho stanu : analitychna dopovid' Derzhavnoyi sluzhby yakosti osvity Ukrayiny, (2025). [Monitoring the quality of education under martial law: analytical report of the State Service for the Quality of Education of Ukraine]. Kyiv, 56 p. (in Ukrainian).
5. Decades of neglect: Donor financing for education in emergencies. *Donor Tracker*. 2023. URL: <https://donortracker.org/publications/decades-neglect-donor-financing-education-emergencies> (access date: 22.04.2026).
6. Digital Education Action Plan (2021–2027): Resetting education and training for the digital age : Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. *European Commission: official website*. URL: europe.eu (access date: 22.05.2024).
7. Education in Ukraine: Current Status and Future Perspectives / OECD Report. 2024. URL: oecd.org
8. INEE Minimum Standards for Education: Preparedness, Response, Recovery. *Inter-agency Network for Education in Emergencies (INEE)*. 2024. URL: https://www.right-to-education.org/sites/right-to-education.org/files/resourceattachments/INEE_Minimum%20Standards_2024_en.pdf (access date: 22.04.2026).
9. International Instruments: Education in Emergencies. *Right to Education Initiative*. 2014. https://www.right-to-education.org/sites/right-to-education.org/files/resource-attachments/RTE_International_Instruments_Education_in_Emergencies_2014_0.pdf (access date: 22.04.2026).
10. Reimagining our futures together: a new social contract for education. *UNESCO : Digital Library*. 2021. 186 p. URL: unesco.org (access date: 22.05.2024).

11. UNESCO. (2023). Ukraine's resilience education: Lessons for the world. *Global Education Monitoring Report; European Commission*. <https://school-education.ec.europa.eu/en/discover/publications/resilience-education-systems-lessons-ukraine>

12. What you need to know about education in emergencies. *UNESCO*. URL: <https://www.unesco.org/en/emergencies/education/need-know> (access date: 22.04.2026).

I. O. SHESTOPALOVA

Candidate of Pedagogical Sciences,

Associate Professor at the Department of Foreign Languages and Translation,

Kyiv Aviation Institute, Kyiv, Ukraine

E-mail: unzkafedra@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0002-0438-6743>

TRANSFORMATION OF THE EXTRATERRITORIAL MODEL OF EDUCATION IN CONDITIONS OF SYSTEMIC CRISES: UKRAINIAN CASE AND EUROPEAN STANDARDS

The article is devoted to a comprehensive study of the transformation of the education system in the context of global crises using the example of the modern experience of Ukraine. The work analyzes the EU policy on education in emergencies (Education in Emergencies – EiE), which is based on the principles of continuity of education, academic solidarity and protection of human rights. Special attention is paid to the implementation of European standards in Ukraine during the legal regime of martial law, which allowed to maintain the stability of the system due to the flexible adaptation of the regulatory framework. The key object of the study is the concept of extraterritoriality in education, which shifted the paradigm from “school as a building” to “school as a service”. The high efficiency and feasibility of this model for preserving human capital in conditions of mass population displacement are proven. The article systematizes the main challenges of extraterritoriality – from the technical “digital divide” to the threat of degradation of social skills – and proposes strategies for overcoming them through the implementation of the “Ukrainian studies component” and asynchronous teaching methods. The uniqueness of Ukraine’s experience, which today is becoming a global benchmark for EdTech resilience, is substantiated. Thanks to its status as a leading country in the field of digitalization and the “Diya” ecosystem, Ukraine has moved from adapting foreign platforms to creating authentic solutions that have no global analogues in terms of testing in extreme conditions. The conclusions emphasize that the “Build Back Better” model allows us to consider the crisis as a point of strategic growth. Despite the existing challenges, world practice proves that the future belongs to those nations that develop their educational systems in the global digital space, making them mobile, secure, and inclusive.

Key words: protection of education; European protection standards; continuity of education; extraterritoriality of education, Ukrainian model of extraterritoriality of education; digital transformation, pedagogy of sustainability, digital state, human capital.

Дата першого надходження статті до видання: 20.03.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 28.04.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 30.05.2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу CC BY 4.0

